

Равнища на религиозността в интеркултурния диалог

Иван Миленски

Времето, в което живеем, ни прави свидетели на мащабни промени в икономиката, образованието, културата и изкуството. Религията също се променя на национално и на глобално ниво. Тези промени в светогледа във философски план се означават с термините „модернизъм“, „постмодерност“, „хипермодерност“, а напоследък се говори дори за „ремомодернизъм“ като връщане към старото поради достигането на фазата на изчерпване и настъпването на криза в гореспоменатите фази от развитието на социума.

В сборника „Религиозните идентичности в постмодерния свят: интеркултурни и комуникационни аспекти“ е поставена за анализ и емпирични проучвания темата за религиозната идентичност в постмодерния свят, разбиран като свят на консумизма и липсата на универсални истини, ценности и принципи, липсата на универсален ред, по-специално тяхното отражение и специфично съдържание в религиозния възглед към света, (православен и мюсюлмански свят). Вниманието на колегите от ФЖМК на СУ „Св. Кл. Охридски (преподаватели, докторанти и магистри), е насочено към изследване на интеркултурните и комуникационни аспекти на религиозността, където липсват достатъчно проучвания на тези проблеми.

В теоретично-емпиричното изследване на доц. д-р Дияна Петкова „Моделите на религиозни идентичности в постмодерността“ е представена основната теза на авторката, че ако в епохата на модерността между религиозните и културните модели има съвпадение или почти се припокриват, то в епохата на постмодерността религиозните и културни модели не само не съвпадат, но често пъти си противоречат, което води до криза на идентичността, която се решава чрез формиране на нови културни модели, синтезиращи в себе си няколко религиозни доктрини^[1]. Тази теза е убедително защитена чрез конкретен анализ на културните и религиозните модели по света, критичен анализ на взаимодействието между култура и религиозност в постмодерния свят, както и чрез конкретното емпирично проучване по темата, осъществено в България с 400 изследвани лица в СУ „Св. Кл. Охридски“ и в Пловдивския университет „П. Хилендарски“.

Сравнението на статистическите данни получени от The World Values Survey (WVS) са основание за формулиране на нова хипотеза за взаимната зависимост между критерия индивидуализъм\колективизъм като основна ценност в обществото и равнището на религиозност в него. Тя отхвърля старата концепция за пряката връзка между икономическата удовлетвореност на индивидите и нивото на религиозност в социума. Новата хипотеза е с евристична стойност и може да стане основа за нейното допълване и обогатяване в по-нататъшни разработки.

Собственото проучване в Пловдив и София показва, че е налице тенденция за разколебаване на доверието към църквата, което се потвърждава и в някои други разработки, включени в сборника. Според доц. Петкова все по-малко индивиди се придържат към традиционните религиозни доктрини. Все повече хора възприемат религията като културно наследство и следване на традициите, което неутрализира личния избор и изповядването на религиозните идеи. Независимо от това проучването показва, че много хора в България възприемат себе си като религиозни. Следователно според доц. Петкова е в ход формиране на нова парадигма – развитие от колективна и институционализирана концепция за религията към персонализирана и индивидуализирана перцепция на религиозния свят.

В теоретичното изследване „Етичното проблематизиране на религията в постмодерната ситуация“ от проф. д-р Николай Михайлов са проучени и анализирани проблемите на различните религиозни системи в етичен контекст: как те представят елементи от културата на религиите в морален и социален аспект. Сравнителният анализ между добродетелите на християнството (смирение, милосърдие, скромност, доверие) и на исляма (толерантност, търпение, смирение) показва, че те имат подобни намерения: осъществяват обединение на хората в стремежа им за постигане на обща цел с помощта на Божието благоволение и изпълнението на общата за всички Божия воля. Според проф. Н. Михайлов верската етика на религиите се основава на важни събития с морален и социален смисъл, които променят културата и обществото на последователите на християнството и исляма.

Проблемът за религиозната идентичност на българина е разгледан в контекста на влиянието на новите религиозни вярвания днес. Страната ни е обект на посещение на мормони, масони, адвентисти, йеховисти и т.н., представящи се за убедени в истинността на вярата си хора. Мнозина се определят за религиозни българи, преминавали в съответните войнства, за да работят за България и да служат на Бога. Проф. Михайлов точно и прецизно показва до какви тежки последици може да доведе това: “Сякаш за да правиш това, не е достатъчно да си православен християнин. Изчезва разликата, отликата, онова, което определя един човек като българин по народностна същност“ (с.55). Етосът (нравственият манталитет на народа, културата или епохата) е подложен на ерозия и разрушаване, а това води до разрушаване и на неговия носител – етноса, заключава авторът. Загубата на религиозната идентичност води до загуба на националната идентичност, а човек така е устроен, че се стреми към приобщаване към друг народ, за да възстанови загубената идентичност и да намери онова цяло, от което да е част (Е. Голубински).

Единственият изход от този нравствен провал и национален нигилизъм, в който изпадат част от българите в миналото (борбата за независима българска църква през

Възраждането) и в съвременната ситуация според проф. Михайлов е в реалните действия за осъществяване на главната цел пред религиозния православен етос на българина, защитата на суверенитета и културната идентичност като продължение на етническите особености, етническите добродетели и културните ценности на нашия народ.

В студията са анализирани и други проблеми на религиозната етика в съвременната ситуация: ролята на секуларизацията за развитието на социалните процеси в обществото; постсекуларността и нейната роля за повторното връщане и съживяване на религията (П. Бъргър), свързаните с нея етични проблеми в постмодерната ситуация; влиянието на глобализма и неолибералната икономика за функционирането и съдържанието на различни аспекти на религиозната етика; интернет и етичното проблематизиране на религията.

Разработките на Пламена Папазова, Даяна Идънс, Радослава Микова и Йоана Йорданова, докторанти и дипломанти към катедрата „Комуникация, връзки с обществеността и реклама“ на ФЖМК и магистри по „Връзки с обществеността“, са посветени на изключително интересни теми: „Имиджът на Българската православна църква в постмодерността“ (Пламена Папазова); „Образът на религиозния друг в българските медии“ (Даяна Идънс); „Религиозните символи в брандинга“ (Радослава Микова); „Религия, перцепция и бранд в мюсюлманските страни“ (Йоана Йорданова). В първите три теми е използван богат фактически материал от проведени емпирични проучвания по проблематиката, а в последното изследване е използван личният опит на авторката от живота в Ливан, като практическите примери са визуализирани със снимков материал и подложени на прецизен анализ в интеркултурен и комуникационен аспект.

В заключение включените в сборника студии са посветени на изключително актуалния проблем за ролята на религията за формиране на религиозните идентичности в съвременния свят. Те обогатяват науката и практиката с нови концептуални идеи и практически резултати, имат приносен характер за разработката и доказването на хипотези, за функциониране на модели на религиозни идентичности в постмодерността, в етичното проблематизиране на религията и теоретичното доказване на тяхната ценност и перспективност, разкриване на условията за перцепция на религиозните символи и брандове в православния и мюсюлманския свят, изясняването на имиджа на Българската православна църква в постмодерността и причините за нейното моментно състояние.

Книгата представя широк кръг от интердисциплинарни проблеми, които ще бъдат интересни за голяма читателска аудитория: специалисти в областите на философията, теологията, социологията, психологията, педагогиката, комуникацията, журналистиката, връзките с обществеността, рекламата и културологията, както и за всички, които се интересуват от разработваната проблематика.

[1] Разработката е резултат от спечелен конкурс от авторката с индивидуален проект на тема: „Религиозност и транскултуралност в постмодерното общество“, подкрепен със стипендия на Института „Лайбниц“ в Кьолн, Германия.